

A ló panasza

Nagy mezőnek körtefája,
sok vitéz hevert alája.
Minden huszár lova pajkos,
csak a rózsámé makrancos.

„Vágtass, hollószárnyúm, vágtass,
föl a kastély udvarának!
Jut ott neked meleg állás,
nekem széplány mellett szállás.”

„Nem kell nekem meleg állás,
neked sem hely a széplánynál,
mert amíg te innál-falnál,
engemet éhkoppra hagynál.

Amíg te járnál aranyban,
állnék sárban és ganajban.
Hímes tányérkából ennél,
elém tüskés szénát tennél.

Amíg kortyolnál kupából,
ihatnék rossz fadézsából.”

„Ej lovacskám, te jó gyihos,
miért vagy, mondd csak, haragos?
Talán fegyverzetem nyomaszt,
nem bírod acélkardomat?”

„Nem a fegyverzeted nyomaszt,
viszem is acélkardodat,
csak a sarkantyúid fájnak,
mikor oldalamba vájnak.

Amikor húsomba vágod,
a vérem kicsordul rájok.
Csapj a gyepre, gonosz gazdám,
s vedd ki fejemből a kantárt!

Faljanak föl szarkák, varjak,
baljóslatul az uraknak.”

Fönn a Csengő-hegyen

Fönn a Csengő-hegyen
lobog a tűz lángja,
míg tíz deli legény
körös-körül járja.

„Ilčíkem, Ilčíkem,
mássz föl e nagy fára,
lessed meg, hogy nekünk
hoznak-e jót mára.”

Járnak körbe-körbe,
fokosuk lóbálva,
hej, amíg Jánošík
szunnyadoz magába.

„Hoznak, hoznak, hoznak,
aj, a fejem szédül,
száz vitéznél kostök,
másik száz anélkül!”

Egyik dudán játszik,
tízük meg strázsát áll
fújtató Jánošík
mézédes álmánál.

„Ne féljed, ne féljed
azt a fényes gárdát.
Állj meg csak, hé, kocsis,
tedd földre a ládád!”

Majd hogy parancsnokuk
édesen megpihent,
Ilčík fúrge legény
imígyen kelti fel:

„Hogyha nem itt lennének
vadon közepébe,
nyilván megkérdezném,
kinek vagy vezére.”

„Ébredj, föl, hé, Jankó,
már vadásznod kéne,
mert jó társaidnak
fogytán elesége.”

Kérdeznéd, kérdeznéd,
de hát nem teheted.
Mert csúf szavaidért
elveszem lelkedet.

Ti pedig szórjátok
aranyát verembe,
hogy nemcsak mi, más se
soha el ne költse!

Héj, mikor hadba mentem

Héj, mikor hadba mentem,
nyír zöldült felettem,
amikor megtértem,
levél hullt elébem.

Héj, a divényi váron
három nehéz lakat,
ne félj, Jankó, ne félj,
most mást akasztanak.

Tizenkét betyár

A kopár hegy ormán
fénylik a tűz lángja,
amikor tizenkét
betyár körbeállja.

Szerencsés társaim,
nehogy itt hagyjatok,
a török határon
nekem sírt ássatok.

Az egyik levágva,
a másik csonkolva,
én pedig, nyomorult,
halálra tiporva.

Messzi idegenben,
rózsám közelében,
ibolyás kertjének
kellős közepében.

Cselédlány volt

Cselédlány volt, pap szolgálja,
apátlan-anyátlan árva.

Volt pár kulcsa a toronyhoz,
hol tizenkét betyár hortyog.

Tizenegyüket levágta,
ám Jánoskát megsajnálta.

„Feküdj, Jánoskám, csak maradj,
várd az ítélő urakat!”

„Ne akasszanak tölgyfára,
mert szemem madár kivájja.

Kössenek inkább fenyőre,
hol rózsám jár a mezőre.

Amikor majd vízért szalad,
elhajtja a madarakat.”

„Hess, hess, innen elszálljatok,
mert már arcába vájtatok.

Hess, el innen a babámról,
az ő hófehér válláról!”

Amott fönt a hegytetőn

Amott fönt a hegytetőn
ej, valami fehérség.

Talán a hó megeste
ej, vagy galambok lepték.

„Hogyha az ott hó lenne,
ej, vízzé roskadt volna,

hogyha fehér galambok,
ej, rég elszálltak volna.

Az inkább ott vetett ágy
ej, párnával, fehérrel,

azon fekszik Jánoska
ej, levágott fejével.

„Add föl, rózsám, a szablyám
ej, tükrös kardlapomat,

hogy mielőtt meghalnék,
ej, hadd lássam arcomat.”

A lány mikor föladta,
ej, elszökkent oldalra.

„Aki ezt tanácsolta,
ej, életedért mondta.

Mert fejed vettem volna,
ej, el is ástam volna,

a jávorfa aljába,
ej, zöld lomb árnyékába.”

Zöldül a hegytető

Zöldül a hegytető
tizenkét faággal,
ágakra akasztott
tizenkét betyárral.

Kedvesem kötötték
felülre a fára,
hadd lássa, amikor
indulok a bálba.

A véglesi várban

A véglesi várban
sok rab legény várja,
hogy Polyána alatt
nyílna a bükk ága.

A bükk még nem zöldell,
csak egy árva gyertyán,
a véglesi várból
megszökött egy betyár.

Ég a tűz nagy lánggal

Ég a tűz nagy lánggal
a hegy legtetején –
körbeüli csendben
tizenkét szép legény.

A mi kapitányunk,
ő a valódi úr,
rajta veres dolmány
s cédruság-koszorú.

Ülnek, üldögélnek,
gubbasztva szótlantul,
gubbasztva szótlantul
a lángokba néznek.

Mikor a hegyen jár,
várfalak remegnek,
ha lent a berekben,
rengeti a földet.

Inni, sólyommadár

Inni, sólyommadár,
ne a patakra szállj!
Én a kútra járok,
akár a betyárok.

Én csak lipek-lopok

Én csak lipek-lopok,
míg másik rabolnak,
s jaj, már izzik a vas,
mivel megkínoznak.

Ej, ha tudtam volna,
hogyan kötél a végem,
bitófaácsolást
tanulnék már régen.

Tizenegyen voltunk,
s belőlünk tíz maradt.
Mindenki azt mondja,
s hogy felakasztanak.

Én semmit nem loptam,
mások meg mióta!
S mikor felkötöttek,
eldúlt a bitófa.

Betyár lett belőlem

Föl is fák, le is fák,
ösvény az erdőben,
jó ember volt apám,
betyár lett belőlem.

Betyár lett belőlem,
huncut az uraság,
s tudjuk mi betyárok,
hogy mi az igazság.

Tudják a betyárok,
hogy mi az igazság,
gyakran puszkagolyó
arra az orvosság.

Varga Imre fordításai

Jánošík tizennyolc évesen beállt Rákóczi kuruc seregébe, ahol Winkler Vilmos gyalogezredében szolgált. Az ezred állománylistáján szerepel is a neve. Amikor 1708-ban a trencsényi csatában a császári csapatok vereséget mértek Rákóczi seregére, fogságba esett, és kényszersorozás útján a császár szolgálatába került, ezzel szemben más vélemények szerint önként pártolt át a császáriakhoz. Rabórként szolgált a bitcsei várban, ahol megismerkedett az egyik fogvatartottal, Tomáš Uhorčík zsványkapitánnyal.

Jánošíkot szülei pénzért megváltották a katonai szolgálat alól, s visszatért szülőfalujába, de amikor Uhorčík 1711-ben megszökött, beállt a bandájába. A zsványok esküjét szeptember 29-én tette le. Többek között lovakat csempésztett Lengyelországból. Később a zsványok kapitányává választották, de nem sokáig töltötte be ezt a tisztséget, mert a lipthói pandúrok 1713-ban elfogták. Kínzást sem nélkülöző bírósági tárgyaláson fosztogatás és a Rákóczi-szabadságharcban való részvétel vádjával halálra ítélték, és 1713. március 18-án Liptószentmiklóson kivégezték.